

БЕЗПЕКА ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Проведено аналіз результатів економіко-екологічної трансформації системи земельних відносин, визначені недоліки та першочергові заходи щодо забезпечення економіко-екологічної безпеки трансформації системи земельних відносин.

Ключові слова: економіко-екологічна трансформація, економіко-екологічна безпека, земельні відносини.

Вступ. Земельна реформа в Україні триває вже більше 20 років та землеустрій нашої держави змінився корінним чином, проте відсутність цілеспрямованої стратегії реформування земельних відносин негативно позначилася як на стані земельних ресурсів, так взагалі на стані навколишнього природного середовища. На думку більшості вчених [1, 2, 3, 4, 5], такі незадовільні результати трансформаційних процесів значною мірою зумовлені недостатньо науково обґрунтованою концепцією розвитку земельних відносин, в здійснених трансформаціях відсутні системність і комплексність при вирішенні проблем земельних відносин, ранжування актуальності і черговості виконання поставлених завдань. Окремі елементи трансформації земельних відносин ніяк не пов'язані з кінцевими результатами та визначеними пріоритетами сталого і безпечного розвитку, оскільки простежується відсутність соціальної спрямованості і забезпечення охорони навколишнього середовища. Нормативно-правова база щодо трансформації земельних відносин як і раніше носить суперечливий і непослідовний характер, що призвело до утопічності ідеї щодо екологічно спрямованого землекористування і неспроможності державної функції управління земельним фондом.

Мета дослідження. Суперечливі дії у ході трансформації земельних відносин, необ'єктивність і невідповідність ринковим умовам механізму регулювання земельних відносин з боку держави залишаються дискусійними і вимагають подальшого дослідження, тому метою даної роботи є визначення пріоритетів щодо забезпечення економіко-екологічної безпеки трансформації системи земельних відносин.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є теоретичні положення економічної науки, праці в галузі економіки природокористування і охорони навколишнього природного середовища та системний підхід.

Результати дослідження та їх аналіз. Раціональне землекористування з економічної точки зору передбачає максимальне залучення до господарського обігу всіх земель та їх ефективне використання за цільовим призначенням, створення сприятливих умов для підвищення продуктивності сільськогосподарських угідь і одержання максимальної кількості продукції на одиницю площі при мінімальних витратах праці і коштів. Врахування ж екологічного аспекту передбачає забезпечення охорони земель, тобто проведення сукупності науково обґрунтованих заходів, спрямованих на ліквідацію надмірного вилучення земель з сільськогосподарського обігу внаслідок промислової, транспортної, міської і сільської забудови, видобутку корисних копалин, запобігання затопленню і засоленню внаслідок гідротехнічного і меліоративного будівництва, запобігання погіршенню фізико-хімічних властивостей ґрунтів і накопиченню в них отруйних речовин при застосуванні мінеральних добрив та засобів захисту рослин від шкідників і хвороб, запобігання забрудненню ґрунту відходами промислового виробництва, паливом і мастильними матеріалами, захист від

водної і вітрової ерозії, регулювання ґрунтоутворювального процесу при інтенсифікації сільськогосподарського виробництва тощо.

Раціональне землекористування і безпека земельних ресурсів в коеволюції економічного і екологічного аспектів представляють собою охорону земель від виснаження та підвищення її родючості (економічний аспект) і охорону від забруднення та його попередження (екологічний аспект).

З інституціональної точки зору економіко-екологічна безпека розглядається в аспекті законодавчо закріплених політичних, правових, економічних і екологічних гарантій (інституціональна трактовка), що забезпечують створення і підтримку прийняттого рівня захищеності від дестабілізуючих факторів, унаслідок порушення стабільності і функціонування економіко-екологічних систем різного рівня [1].

Загрози безпечного землекористування та способи забезпечення безпеки земель представлені на рис.1.

Рис.1 - Безпека землекористування.

Розглянемо складові безпеки землекористування. Як представлено в табл. 1, земельна територія України залишається без змін і на 1.01.2010 року становить 60,4 млн. га. В структурі земельного фонду України сільськогосподарські землі

займають 71,3% території, в т.ч. сільськогосподарські угіддя - 69,2%, які на 77,7% представлені орними землями, на 13,3% - пасовищами; на 5,8% - сіножатями; на 2,2% - багаторічними насадженнями; на 1% - перелогами. Ліси та інші лісовкриті землі займають 17,3% території нашої країни, забудовані землі - 4,1%, води - 4,0%, заболочені землі - 1,6% та інші - 3,7%.

Таблиця 1 - Структура земельного фонду України, тис.га

Роки	Загальна площа	Сільськогосподарські угіддя		Ліси	Заболочені землі	Під водою	Інші землі
		Всього	Рілля				
Україна							
2004	60354,4	41763,8	32492,2	10475,9	957,1	2421,1	4736,5
2008	60354,8	41625,8	32473,4	10556,3	975,8	2421	1236,6
2009	60354,8	41625,8	32473,4	10570,1	978	2422,5	1050,4
2010	60354,8	41576,0	32476,5	10601,1	979,9	2423,5	1046,0

Надмірно висока сільськогосподарська освоєність (72%) і розораність (56,1%) негативно впливає на якісний стан земельних ресурсів, зокрема, має місце скорочення сіножатей та пасовищ, змінюється мікроклімат, рівень залягання ґрунтових вод, посилюється водна і вітрова ерозія; відбувається зниження родючості ґрунтів, деградація та зниження продуктивності економіко-екологічних систем землекористування. Залишається актуальним наукове обґрунтування безпечного рівня розораності території, оскільки на сьогодні цей показник надто високий.

В структурі земельного фонду зміни відбулися по основних видах угідь: площа сільськогосподарських земель зменшилася, позитивною динамікою характеризуються площі лісів та лісовкритих площ, які збільшилися, проте одночасно збільшилися площі заболочених земель та вкритих поверхневими водами. Представлена в табл. 2 динаміка змін площі і кількості заповідників і природних національних парків цілком позитивна. Має місце розширення їх кількості (на 24) за двадцять років та площ (на 0,9 млн.га).

Таблиця 2 - Заповідники і природні національні парки

Рік/ показник	1990	2000	2004	2008	2009	2010
Кількість	21	31	36	39	43	45
Площа, тис.га	407,0	887,5	1052,5	1146,8	1225,7	1310,5

Зміни в системі землекористування значною мірою вплинули на динаміку порушених, відпрацьованих та рекультивованих земель, що представлено в табл.3. В 1990 році ми мали значні площі порушених, відпрацьованих та рекультивованих земель в порівнянні з наступними періодами, що пов'язано в той період із держзамовленнями та наявністю капіталовкладень щодо повернення значних земельних масивів до продуктивного тану та залучення їх до господарського використання.

В 1990 році площа рекультивованих земель перевищувала площу і порушених, і відпрацьованих, у наступні роки площі відпрацьованих та порушених земель вже перевищували площу земель, які були піддані рекультиватії. Тому й не дивно, що на сьогодні значна частина сільськогосподарських угідь та земель несільськогосподарського призначення потребує використання нових форм та способів їх відтворення та зміни пріоритетів їх залучення до господарського обігу.

Таблиця 3 - Порушення і рекультивация земель, тис.га

	1990	2000	2004	2008
Порушено земель	17,0	1,9	1,8	1,2
Відпрацьовано земель	16,4	2,8	1,4	2,0
Рекультивовано земель	19,2	3,7	1,5	1,6
у т.ч. під ріллю	8,9	1,5	0,4	0,3

Динаміка використання зрошуваних земель характеризується скороченням їх площ в 2008 році в порівнянні з 1990 роком на 430 тис. га така ж тенденція простежується по площах зрошуваних сільськогосподарських угідь (за вісім років скорочення на 985 тис.га). Причиною такого стану залишається висока капіталомісткість утримання зрошуваних систем. За відсутності інвестиційних ресурсів і достатньої технічної бази більшість сільськогосподарських підприємств не здатні утримувати зрошувані системи в робочому стані. Проблема оптимального та ефективного зрошуваного землеробства залишається актуальною.

Протяжність створених валів та валів-каналів з 1995 по 2000 роки зменшилась на 143,9 км, в період з 2000 по 2004 роки вона збільшилася всього на 4,2 км і в 2008 році досягла рівня всього 8 км. Терасування валів за період з 1995 по 2000 роки збільшилось на 5,5 км, то в наступні роки відбулось згортання заходів з терасування валів до 2,3 км і створення валів-доріг до 1,1 км.

Протяжність створених протиерозійних ставків (накопичувачів твердого стоку) зменшилась катастрофічним чином, якщо в 1995 році вона складала 177 га, то в 2008 – всього 1,8 га. Будівництво водоскидних споруд теж не відчуло активізації, в порівнянні з 1995 роком – побудована 51 шт, а в 2004 – всього одна, в 2008 році – 2. Роботи з берегоукріплення теж, не дивлячись на деяке поживлення в 2000 році (4,7 км), постійно скорочуються до всього 1,2 км в 2008 році.

Загальна тенденція скорочення природоохоронних заходів, пов'язаних з відтворенням земель, розповсюджується й на рівень залуження сильно деградованої і забрудненої шкідливими речовинами ріллі.

Екологодеструктивний характер землекористування в Україні та погіршення якісного стану ґрунтів актуалізують проблему проведення заходів по вапнуванню і гіпсуванню. Якщо за базу взяти 1990 рік, то площі вапнування ґрунтів в 2000 році зменшились майже в 59 разів, об'єми внесення вапнякового борошна та інших вапнякових матеріалів зменшились у 40,8 разу. Аналогічна картина і щодо гіпсування ґрунтів. В 2000 році в порівнянні з 1990 роком площі, де було проведено гіпсування ґрунтів, зменшились в 840 раз, скоротився й об'єм внесеного гіпсу та інших гіпсовмісних порід у 47 раз. Таке інтенсивне скорочення об'ємів та масштабів вапнування і гіпсування було наслідком розколективізації сільськогосподарських підприємств та радгоспів.

З 2000 по 2008 роки ситуація почала деяким чином покращуватись, за цей період площі вапнування збільшились на 35,8 тис.га і об'єми вапнування збільшились відповідно на 164,4 тис.т. (обидва показники збільшились приблизно в 2 рази). Роботи з гіпсування з 2000 по 2004 рік продовжували знаходитись в занедбаному стані, в наступний період з 2004 по 2008 роки, площі гіпсування збільшились у 2,6 рази та об'єми гіпсування зросли до 39,2 тис.т.

Аналіз динаміки внесення мінеральних та органічних добрив сільськогосподарськими підприємствами свідчить, що в цілому по Україні збільшуються площі, удобрені мінеральними добривами, та їх внесення на 1 га посівної площі та зменшується площа та внесення органічних добрив. По внесенню мінеральних

добрив удобрена площа з 2000 по 2008 рік збільшилась майже у 4 рази, проте від рівня 1990 року вона складає лише 1/4, така ж сама ситуація із внесенням поживних речовин на 1 га посівної площі. Порівняно з 1990 роком у 2008 році удобрена площа органічними добривами зменшилась у 10 разів, її частка складає всього 3 відсотки, на 1 га посівної площі внесено всього 0,6 т органічних добрив, що складає 7% від рівня 1990 року.

Аналіз стану безпеки землекористування та охорони земель в Україні дає підстави стверджувати про агрохімічну їх деградацію, зниження врожайності сільськогосподарських культур на більшості полів сільгоспвиробників, поглиблення кризового екологічного стану в землекористуванні й довкіллі нашої країни. Охорона, відтворення та відновлення ґрунтів фінансується, як і раніше, за залишковим принципом.

Проблеми землекористування можна сформулювати таким чином, як представлено в табл. 4.

Таблиця 4 - Групи проблем в землекористуванні

Характер проблеми	Зміст
Інституціональні проблеми	Недосконалість владної вертикалі управління землекористуванням
	Невпорядкованість відносин власності на земельні ресурси як складову національного багатства
	Нерозвиненість ринку землі
	Відсутність конкурентного середовища на ринку землі, ринку дозволів на викиди і скиди забруднюючих речовин
	Низька адаптація існуючих організаційно-правових форм землекористування до коливань макроекономічної кон'юнктури
Соціальні проблеми	Низька мотивація до екологізації землекористування
	Бідність населення сільської місцевості
	Ідеологія споживацького суспільства, що спричиняє надмірне залучення земельних ресурсів в господарський оборот
	Низький рівень екологічної свідомості населення
	Недосконалість бюджетних відносин стосовно розподілу надходжень від сплати екологічного податку
Фінансові проблеми	Нерозвиненість ринкової інфраструктури кредитування землекористування
	Відсутність банків і бірж екологічного спрямування
	Низька ефективність стимулювання екологізації землекористування на місцевому рівні
Правові проблеми	Відсутність відповідного закріплення майнових прав територіальних громад
	Недосконалість правового забезпечення відповідальності за порушення вимог землекористування
Виробничо-технологічні проблеми	Відсутність автоматизованих систем екологічного обліку, моніторингу і аудиту
	Низький рівень комплексності переробки природних ресурсів
	Нерозвиненість об'єктів землеохоронної інфраструктури

Враховуючи кризовий економічний стан України, склад та обсяги першочергових заходів щодо удосконалення системи землекористування, відтворення і збереження родючості ґрунтів, необхідно визначатись в кожному районі, області з пріоритетами

реформування земельних відносин, виходячи із реальних матеріально-технічних і фінансових ресурсів держави, землекористувачів та землевласників.

Для покриття втрат гумусу ґрунтами в Україні необхідно звести до мінімуму дефіцит гумусу в орних землях та ліквідувати від'ємний баланс поживних речовин, для підвищення родючості ґрунтів вкрай необхідно активізувати внесення органічних добрив, приділити увагу підвищенню ефективності використання зрошуваних та осушених земель, виконувати роботи по ліквідації та попередженню осолонцювання, засолення, підкислення, підтоплення, декальціювання, дегуміфікації, та ерозійних процесів.

Серед інституцій землекористування особливе місце посідає така інституція землеволодіння як приватна власність, яку більшість вчених характеризують як ідеальну і найбільш відповідну людській природі. В ідеалі приватна власність на землю передбачає повний контроль над земельною ділянкою з необмеженим правом розпорядження нею, проте земельне багатство дуже вразливо завдяки нерухомості і тривалості, що потребує особливого захисту державою і виявляється у здійсненні реєстрації.

Земля як ресурс посідає особливе місце серед матеріальних умов, необхідних для життя людей, відіграє не тільки економічну, а й політичну роль у розвитку суспільства, і від її раціонального та ефективного використання залежить добробут народу, то з переходом економіки держави до ринкових відносин була започаткована трансформація земельних відносин, основним завданням якої був перерозподіл земель з одночасною передачею їх у власність і користування громадянам, підприємствам, установам і організаціям з метою створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі та раціонального використання й охорони земель [2].

За умови сучасних трансформацій господарського механізму в Україні з одного боку трансформація землеволодіння та землекористування спрямовується на диференціацію утворенням фермерських господарств, сільськогосподарських кооперативів і приватно-орендних підприємств, а з іншого – погіршується якісний стан земельного фонду, підсилюються деградаційні процеси в результаті підвищених техногенних навантажень, нераціонального використання і недостатніх захисних заходів.

Головним принципом безпечного розвитку землекористування повинна стати екологізація, впровадження ресурсозберігаючих технологій, протиерозійних заходів, збільшення використання органічних добрив, агролісомеліорація, вапнування кислих і гіпсування лужних ґрунтів, біологічні та інтегровані системи захисту рослин від шкідників і хвороб. Така трансформація по суті «м'яка» і не привнесе різких змін в екологічний баланс і сприятиме підвищенню родючості ґрунтів.

Економіко-екологічна трансформація земельних відносин передбачає здійснення комплексу правових, економічних, технічних і організаційних заходів, які забезпечуватимуть удосконалення земельних відносин, перехід до якісно нового земельного ладу, що відповідає характеру регульованої, соціально орієнтованої ринкової економіки країни.

В дослідженнях трансформаційних процесів основна увага зосереджується на реструктуризації інститутів власності, причому розглядаються два варіанти змін: поява нових інститутів в межах існуючої економічної системи, що в підсумку приводить до перетворення системи, і зміна інституціонального середовища, для якого створюються відповідні інститути, необхідні для його нормального функціонування [3].

Один з напрямів трансформаційного процесу полягає в перерозподілі земель з одночасною передачею їх у приватну власність, а також у користування підприємствам, установам і організаціям з метою створення умов для рівноправного розвитку різних

форм господарювання на землі, формування багатокладної економіки, раціонального використання та охорони земель. Він передбачає докорінну перебудову земельних відносин, спрямовану на роздержавлення земель, зміну землевласників і форм господарювання з врахуванням екологічного імперативу.

На жаль, при здійсненні приватизаційних процесів так і не були вирішені такі завдання [4]:

- реструктуризація господарств, що приватизувалися, оскільки для забезпечення високих темпів при приватизації державних сільськогосподарських підприємств були вибрані спрощені процедури, які не передбачали поділ таких підприємств на декілька юридичних осіб;

- формуванням ефективного власника на селі, створення в процесі приватизації фермерських господарств, інших приватних структур було передано на розсуд органів управління цих підприємств;

- залучення недержавних інвестицій на село, через великий обсяг пільг для працівників підприємств, що приватизувалися, і перетворення у колективні сільськогосподарські підприємства була значно обмежена участь інших покупців, у тому числі й потенційних інвесторів;

- розрив у часі проведення реформування власності майна та земельної реформи;

- недосконалість обраних механізмів державного контролю за діяльністю приватизованих підприємств тощо.

Тому, на думку П.Т.Саблука, приватизація тільки наблизилась до вирішення головної проблеми, пов'язаної з формуванням ефективного господаря – власника.

Є.В. Мішенін визначає власність на земельні ресурси як систему внутрішньо необхідних стійких і визначальних соціально-економічних відносин між господарюючими суб'єктами з приводу привласнення земельних угідь та створюваних матеріальних благ у процесі їх відтворення та використання з урахуванням соціально-екологічного значення земельних ресурсів, які реалізуються через функції відносин власності - володіння, користування, розпорядження та відповідальності, а також обумовлюють різні форми господарювання та управління земельними ресурсами. З ослабленням регуляторної ролі держави за фактичної відсутності розвинених ринкових відносин зростає актуальність і практичне значення формування інституту економіко-правової відповідальності за раціональне використання і відтворення земельних ресурсів. Економічну основу господарського механізму природокористування і, зокрема, раціонального використання та відтворення земельних ресурсів створюють форми власності на природні ресурси. Реформування власності на земельні ресурси є певною мірою необхідним кроком на шляху формування ринково орієнтованої економіки. Відносини власності при цьому виступають глибинною основою господарського механізму, що систематизує і визначає його організаційно-економічні форми та методи господарювання [5].

Необхідна імплементація екологічного імперативу в землекористування, а не лише можливість для окремих підприємницьких структур придбавати значні площі сільгоспугідь і отримувати надприбутки за рахунок природної ренти та низької оплати праці. Еколого-орієнтоване землекористування менше залежить від права приватної власності, чим від дієвого фінансово-економічного механізму щодо забезпечення сприятливих фіскальних і кредитних умов, які забезпечать впровадження нових систем обробки ґрунту, фінансування агротехнічних і агрохімічних робіт, сівозмін, ефективне використання малопродуктивних земель, меліорованих та порушених.

Раціональне використання земельних ресурсів та рентабельність аграрного виробництва неможливі без інвестиційного забезпечення, особливо державної підтримки, про що свідчить досвід розвинених країн.

Наприклад, держава може погашати частину відсотків банківським установам при кредитуванні землекористувачів за умови екологізації. Особливої уваги потребують малопродуктивні, осушені та порушені землі. Вони представляють собою землі вилучені з господарського обороту і необхідна переорієнтація їх використання, наприклад заліснення, часткове повернення в природний стан, що дозволить активізувати їх рекреаційне використання. В США за законам «Про продовольчу безпеку» передбачена оренда державою у фермерів еродованих земель, при цьому фермери отримують компенсацію за вилучення з обігу цих земель та технічне сприяння і компенсацію 50% видатків на заліснення цих земель. При використанні земель з надто припустимим рівнем ерозії, обов'язково повинні проводитись ґрунтозахисні роботи, капітальні витрати на роботи з охорони земельних ресурсів протягом року повністю компенсуються за рахунок податку на прибуток.

Основним документом по регулюванню земельних відносин є Земельний кодекс, який встановлює обов'язок землевласників і землекористувачів використовувати землю ефективно у відповідності до цільового призначення, підвищувати її родючість, застосовувати природоохоронні технології виробництва, не допускати погіршення екологічного стану та здійснювати заходи по захисту від водної та вітрової ерозії та забруднення [6]. Проте на сьогодні землекористування розвивається в негативному напрямку через відсутність дієвих економічних механізмів стимулювання екологізації сільськогосподарського виробництва, регулювання аграрного ринку та ціноутворення на ньому, контролю за майновими відносинами, а недосконале управління землекористуванням спричиняє незадовільний стан захисту ґрунтів та їх відновлення взагалі не здійснюється. Землеохоронні вимоги для землевласників і землекористувачів залишаються надто коштовним і технічно складними, а механізми компенсацій з Державного або місцевих бюджетів при здійсненні землеохоронних заходів досить не налагоджені.

Оборот земель сільськогосподарського призначення потребує особливого контролю для запобігання таких негативних наслідків спекулятивних операцій, як концентрація землі у власності обмеженої групи осіб. Хоча аналіз форм власності і господарювання свідчить про більш ефективне використання земельних угідь крупними землевласниками в порівнянні з дрібними. Тут виникає два проблемних моменти. Монополія власності на землю знімає з землевласників всіляку відповідальність передусім в сфері продовольчої безпеки, і торгівля здійснюється для наживи і привласнення доходів. Подрібнення ж землекористувань і приватна власність не виключають монополії, оскільки доходи набувають більш тіньового характеру, оскільки рента не надходить фермеру, а привласнюється посередниками від торгівлі.

Процес подрібнення землевласників і землекористувачів сприяє недостатньої інформативності їх стосовно методів і технічних заходів попередження негативних впливів, насамперед це стосується протиерозійної організації території, ґрунтоохоронних технологій обробітку землі, раціональних сівозмін та інші заходів попередження деградаційних процесів. Переважна більшість власників земельних паїв - це пенсіонери і люди похилого віку, які не мають ні фізичних сил, ні економічних ресурсів для організації ефективного сільськогосподарського виробництва, в таких умовах погіршується екологічний стан земель, знижується урожайність та якість вирощених сільськогосподарських культур. Зосередження виробництва сільськогосподарської продукції в руках приватних землевласників призвело до неконтрольованого зростання використання пестицидів і агрохімікатів, що катастрофічним чином позначилося на стані продовольчої безпеки.

Дрібнотоварне сільськогосподарське виробництво на сьогодні не може на належному рівні організувати процес раціонального землекористування через

відсутність необхідної матеріально-технічної бази, низький рівень автоматизації окремих сільськогосподарських робіт, постійний інвестиційний і інноваційний дефіцит щодо впровадження перспективних і прогресивних форм і методів обробітку ґрунту. Дрібний господар ніколи не стане стратегом в землекористуванні, це зможе здійснити лише той, хто завдяки своїй господарській самодостатності буде використовувати природно-ресурсну основу аграрного виробництва не шляхом застосування екстенсивних чинників підвищення її ефективності у відтворювальному процесі, а шляхом перманентного вдосконалення форм, методів, способів збалансованого та раціонального землекористування [3].

Орієнтація на орендні відносини, особливо короткострокові представляє собою особливу небезпеку, так як орендарі намагаються отримати максимум продукції без зацікавленості в нарощуванні виробничого потенціалу землі, що сприяє прискоренню її деградації.

Передача землі у довгострокову оренду є кращим засобом підвищення ефективності землекористування і в найближчі роки вона залишатиметься єдиним способом оптимізації землекористування ринкового типу [7].

Серед принципів регулювання безпеки економіко-екологічної трансформації системи земельних відносин повинні домінувати такі:

- вільна конкуренція за здобуття права землеволодіння та землекористування;
- рівноправність різних юридичних форм господарювання;
- сертифікація продукції сільськогосподарського виробництва на підтвердження застосування еколого безпечних технологій обробітку ґрунту, обсягів використаних добрив, стимуляторів росту, хімічних засобів захисту рослин;
- підприємницька діяльність з врахуванням екологічних, соціальних та економічних вимог суспільства [8].

Розбалансованість відносин власності на землю, землекористування, інвестування, організації сільськогосподарського виробництва і конфлікти інтересів дрібних землевласників не сприяють створенню ефективної системи землекористування.

Таким чином, об'єктивні фактори і логіка трансформаційних процесів визначають необхідність консолідації зусиль на вирішення таких міждисциплінарних проблем як забезпечення економіко-екологічної безпеки розвитку землекористування і землеохоронної діяльності. Необхідно зауважити, що сучасні довготривалі тенденції змін екологічних показників в економічному прогнозуванні не відповідають траєкторії трансформації безпечного розвитку економіко-екологічних систем.

Визначені концептуальні орієнтири пріоритету вимог екологічної безпеки при забезпеченні раціонального використання і охорони земель [9] дозволяють визначити кінцеві ефекти економіко-екологічної трансформації. Пріоритети економіко-екологічної трансформації земельних відносин повинні спрямовуватись на удосконалення економічних відносин власності на землю, системи управління трансформаційним процесом.

Аналіз динаміки трансформації земельних відносин та чинної законодавчої бази дозволяє визначити такі основні проблеми, що потребують першочергового вирішення:

- формування нових типів землекористування;
- консервація деградованих земель;
- нераціональне та неефективне розміщення і використання паїв;
- відсутність земель для розширення меж населених пунктів;
- призупинення розробки і реалізації проектів по охороні та поліпшенню стану земель;
- недотримання режиму використання земель в природоохоронних зонах;

- недостатня забезпеченість доброякісними картографічними матеріалами служб Держкомзему;
- відсутність координації діяльності і управління землевпорядних проектних організацій тощо [10].

Висновки. Безпека економіко-екологічної трансформації системи земельних відносин передбачає вирішення таких першочергових завдань:

- економіко-екологічної збалансованості пропорцій між сільськогосподарським виробництвом, промисловістю та інфраструктурою;
- зменшення землемісткості сільського господарства;
- розвиток еколого орієнтованого рекреаційного господарства;
- підвищення екологічної стійкості земельних ресурсів та їх біологічної продуктивності, запобігання виснаженню і деградації ґрунтів;
- еколого-ландшафтне землевпорядкування та ефективне використання земель;
- підвищення рівня продовольчої безпеки завдяки стабілізації сільськогосподарського виробництва та підняття конкурентоспроможності сільгосппродукції.

Список літератури

1. Буркинський Б.В., Степанов В.Н., Харичков С.К. Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития. – Одесса: Феникс, 2005. – 575с.
2. Гречаний В.М. Реформування земельних відносин та організація виробництва в сільськогосподарських підприємствах // Економіка АПК: міжнародний науково-виробничий журнал. – 2001. - № 12. – С.32-39.
3. Хвесик М.А. Институциональная модель природокористування: пострадянський формат. – К.: Кондор, 2007. – 788с.
4. Черноіванов В.В. Приватизація на селі в контексті аграрної реформи // Економіка АПК: міжнародний науково-виробничий журнал. – 2001. - № 12. – С.5-10.
5. Мішенін В.Є. Інституційні орієнтири трансформації земельних відносин // Економічні проблеми виробництва та споживання екологічно чистої агропромислової продукції (ЕП-2005): матеріали четвертої міжнародної науково-практичної конференції (24-27 травня 2005., Суми, Україна) / Сумський національний аграрний університет. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – С.232-233.
6. Земельний кодекс України // Економіка АПК. – 2001. - № 11.
7. Землевпорядкування та землеустрій: Нормативно-правові акти та роз'яснення / Упор. М.С.Головатюк та ін.; За заг. ред. М.С. Головатюка. – К.: Вид. Паливода А.В., 2007. – 248с.
8. Стратегічні пріоритети та сучасні завдання розвитку реального сектору економіки України / Редкол.: Б.М.Данилишин (відп.ред) та ін. – Черкаси: Брама-Україна, 2007. – 509с.
9. Правове регулювання земельних відносин: Навч.посібник / За ред. В.В.Горлачука. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Миколаїв: Іліон, 2005. – 238с.
10. Корнілов Л.В., Черняка П.Г. Проблеми і напрями розвитку сучасного землеустрою // Землевпорядний вісник. – 2004. - № 1. – С.14-19.

Безопасность экономико-экологической трансформации системы земельных отношений.

Жавнерчик О.В.

Проведен анализ результатов экономико-экологической трансформации системы земельных отношений, определены недостатки и первоочередные мероприятия обеспечения экономико-экологической безопасности трансформации системы земельных отношений.

Ключевые слова: *экономико-экологическая трансформация, экономико-экологическая безопасность, земельные отношения.*

Safety of the economic -ecological transformation the system of land relations. Zhavnerchik O.

The analysis of the results of the economic-ecological transformation of the system of land relations was done, identified gaps and priority actions to ensure the economic-ecological security of transformation of system of land relations.

Keywords: *economic-ecological transformation, economic-ecological security, land tenure.*